

בנים, ודו"ק⁶.

ומש"כ [לעיל ד"ה הן אמת] דרגלי מוציא זקנים ונשים וקטנים ממש, אפשר שהוציא כן ממה שמצינו בפרשת ויגש [בראשית מ"ה פ"ט]: קחו לכם גו' עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם וגו', הרי נשים וקטנים וזקנים כשהם רוצים לצאת יוצאים בעגלות, ולפיכך פירש הרמב"ם מתניתין דתענית [דף י"ט ע"א] הג"ל דתנן איזהו דבר עיר המוציאה [פירוש כשהם רוצים לצאת] ה' מאות רגלי [הולכים ברגל] וכו'. ולפי זה מה שכתוב בשמות [י"ב פל"ז]: כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף, והוכחנו לעיל [בד"ה אבל באמת] דטף דהכא היינו עד כ', צריך לומר דהוציאו בני י"ג עד כ' לא מ"רגלי", דזה אינו ממעט רק פחותים מבני י"ג, אלא נתמעטו מ"הגברים" — דגבר הנהו דוקא בן כ'.

ולפ"ז יש לתמוה על מה שציין הגר"א כביאוריו על מה שכתב המחבר [או"ח סי' תקע"ו ס"ב]: ואין הנשים והקטנים וזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין וכו', וכתב הגר"א וז"ל: מדקאמר רגלי משמע לבד מנשים וטף כמו שנאמר רגלי הגברים לבד מטף, צע"ק, דלפמש"כ הטף מוציא מהגברים לא מרגלי, ואף דא"כ הרי יש הרבה יותר משש מאות אלף, שהרי אם יש שש מאות אלף באוכלסיה שהנם מבני כ' עד ס' ע"כ כשתוסף גם מבני י"ג עד כ' — שהן

שבע שנים — ודאי שנתוספו ששית ממספר זה, והיינו מאת אלף, וא"כ הול"ל שבע מאות אלף, צ"ל דלא נקט אלא המספר שכרוור לו שכן הוא, ודו"ק.

כ"ט, י'. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מתנך מחטב עצך עד שאב מימך.

פירש"י וז"ל: מחטב עצך מלמד שבאו כנעניים להתגייר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע וזה האמור בגבעונים ויעשו גם הם וכו', עיי"ש. והנה בגיטין [דף כ"ג ע"ב] אמרינן דעבד כשר לתרום תרומה אבל עכו"ם פסול דדרשינן מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. ופירש"י וז"ל: לאפוקי נכרי אבל עבד בן ברית הוא דכתיב מחוטב עצך וגו' עכ"ל. והנה לפמש"כ רש"י הכא דחטב עצך קאי הגבעונים, א"כ יוצא דהגבעונים הם עבדים מן הדין, ולא רק לענין יחוס בלבד, אלא לכל דיני התורה, וצ"ע⁷.

ל', י"ב. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה.

הנה באבות פ"ה מ"ה — אהא דתנן הוא היה אומר גו' ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים — פירש הרמב"ם בפירוש המשניות וז"ל: ואמרו שהתורה לא תמצא בבעלי הגאווה והגסות ולא בהולכי

6. אמנם מצינו פסוק זה גם בהיפוך, עיין בפרשת קרח [במדבר ט"ז פכ"ז]: ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם, ופירש הראב"ע: ובניהם הגדולים; וטפם קטנים וקטנות עכ"ל, וצ"ע.

7. כנראה הכוונה, דבאמת מלשון רש"י יבמות [דף ע"ט ע"א ד"ה מחוטב וכו'] שכתב: ש"מ לאו בכלל ישראל נינהו ולא בכלל גרים נינהו אלא עבדים ועבדים פסולים נינהו עכ"ל, משמע שהם עבדים לכל דיני התורה, אבל התוס' בכתובות [דף כ"ט ע"א ד"ה אלו וכו'] פקפקו אם זה היא באמת דעת רש"י, ובסוף דבריהם הביאו מהירושלמי שהגזרה עליהם היתה רק פסול משפחה ולא עבדות ממש, ועיי"ש. גם שיטת הרמב"ן והרשב"א ביבמות היא שהגזרה היתה דוקא לענין פסול קהל ולא לענין שעבוד, ועיי"ש.

שמביא הרמב"ם הך מימרא דמסכת עירובין ששם נאמר שהיא לא תמצא כלל אצל סחרנים ותגרים, ולכאורה יש לפנינו שני מימרות עם שני כוונות שונות לגמרי, והיאך צירפן הרמב"ם — בפירושו ובחיבורו — לאחד?

אבל נראה שלימוד גדול השמיענו הרמב"ם בזה, דבאמת הרי לא דמי עסק הסחורה לעסק המלאכה, דהרי הסחורה והעסק מפתחים את שכל האדם ומחכימים אותו, ולכן הוה עולה על הדעת דאף דבודאי אצל מלאכה העיקר הוא שיעשה תורתו קבע ומלאכתו ארעי מכיון שהיא סתם בזכו זמן, אבל בסחורה היה מותר לעסוק יותר — דהרי היא כהכשר ללימוד התורה שהיא מחכימתו, ולזה קמ"ל הסוגיא בעירובין דאין לימוד התורה מצוי אצל סוחרים ותגרים בכלל — וא"כ גם בה אסור להרבות, וזהו מה שסיים הרמב"ם: לפיכך אמרו חכמים כו' הוי ממעט בעסק ועסק בתורה, ודו"ק.

ארצות רחוקות וסמכו זה לפסוק על צד המליצה ואמרו לא בשמים היא לאמר גו' ולא מעבר לים עכ"ל. וכוונתו לסוגיא דעירובין [דף נ"ה ע"א]: אר"י ולא מעבר לים היא לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים עיי"ש, הרי שצירף הרמב"ם את שני המימרות האלו לאחד. וכן בחיבורו [פ"ג מתלמוד תורה הל"ט] צירפן לאחד, וכתב וז"ל: כתוב בתורה כו' לא בשמים היא לא בגסי הרוח היא מצויה ולא במהלכי מעבר לים היא לפיכך אמרו חכמים הוי ממעט בעסק ועסק בתורה עכ"ל.

ולכאורה יש בזה מקום עיון, דהא ברישא דמשנה דאבות איתא דאין בור ירא חטא כו' ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד, וביאור הדבר הוא שביישן לא יכול ללמוד וקפדן לא יכול ללמד, והרי הם מופקעים מפרשת ללמוד וללמד, אבל אחר זה שאמר התנא ולא כל המרבה בסחורה מחכים, הרי שינה התנא לשונו ולא אמר שכל המרבה בסחורה אינו יכול להחכים, אלא שלא כל א' זוכה לכך, וא"כ מה זה

